

Заняття 2.1. «Спеціальності та професії. Зайнятість»

Мета заняття: представити другий модуль курсу «Навички для успішної кар'єри», сформулювати в слухачів та слухачок знання про поняття, форми і види зайнятості, відмінності «спеціальність – професія – посада», про стандарт професійної освіти та розряд з професії. Проаналізувати чинники, які впливають на розмір заробітної плати. Розвинути навички критичного мислення.

Орієнтовна тривалість заняття: 45 хвилин

Організаційна пам'ятка: для заняття знадобляться опорний конспект, презентація, роздаткові матеріали для здобувачів/ок освіти. Обладнання: дошка, маркери, мультимедійний комплекс.

I. Вступ (5 хвилин)

Викладач/ка презентує слухачам/слухачкам другий модуль «Я можу знайти роботу своєї мрії!», присвячений технологіям пошуку вакантних місць, формуванню навичок пошуку роботи, критичного мислення. Націлює їх на позитивну роботу та озвучує, які навички вони отримають по закінченню даного модуля. Одним з результатів модуля є знаходження місця проходження виробничої практики та подальшого можливого працевлаштування.

Представлення теми і мети заняття.

Запитання до аудиторії:

- Яку професію ви здобуваєте?
- Які навички ви опанували та зможете опанувати під час навчання?
- Ким ви можете працювати за обраною професією?

Відповіді здобувачів/здобувачок освіти.

II. Виклад матеріалу (15 хвилин)

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ – ПРОФЕСІЯ – ПОСАДА

Ви вже знаєте, що одним із компонентів алгоритму вибору професії є “хочу”, тобто це ваші прагнення. Від того, ким і якими ви хочете бути, залежить ваше особисте щастя, а також і внесок у суспільну справу – свою професію ви вже обрали. Давайте уточнимо та навчимося розрізняти поняття “професія”, “спеціальність”, “посада”.

Отже, професія – це конкретна діяльність, ремесло, комплекс функцій, рід роботи, який виконується індивідом і є складовою частиною будь-якої трудової діяльності (токаря, учителя, лікаря тощо). Але не має просто токаря, є токаря-розточувальник, токаря-універсал; є вчитель початкових класів, вчитель трудового навчання, вчитель математики, а не просто вчитель тощо.

Отже, професія включає в себе ряд спеціальностей, що визначається як вид заняття, комплекс знань, вмінь і навичок, необхідних для визначеного роду діяльності в межах однієї професії. Наприклад, лікар – професія, а хірург – спеціальність; вчитель – професія, а вчитель-математик – спеціальність; слюсар – професія, а слюсар-складальник – спеціальність. Не всі відрізняють поняття “професія” та “посада”, хоча вони мають відмінності.

Спеціальність або спеціалізація – це більш вузький різновид трудової діяльності у межах певної професії.

Кваліфікація – це ступінь професійної підготовки, яка необхідна для виконання даних трудових функцій. **Розрізняють:**

- кваліфікацію роботи (представлена сукупністю вимог до того, хто повинен виконувати роботу);
- кваліфікацію працівника/працівниці (представлена сукупністю набутих людиною професійних якостей).

Кваліфікація працівника/працівниці визначається такими факторами, як: рівень загальних

і спеціальних знань; стаж роботи на даній або аналогічній посаді, необхідний для оволодіння професією. Для керівників мова йде також про рівень організаційних навичок.

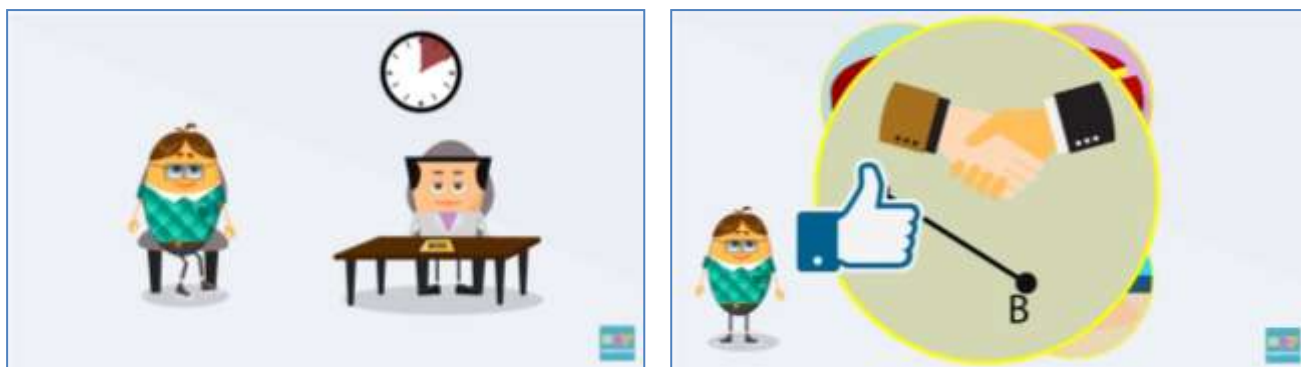
Посада – це службове місце (становище) в якомусь державному чи громадському закладі, на підприємстві, яке пов'язане з виконанням організаційно-розпорядницьких або адміністративно-господарських та фінансових обов'язків (наприклад: міністр, директор, ректор, декан, бригадир тощо).

Обговорення почутого із здобувачами/здобувачками освіти.

ПОНЯТТЯ, ВИДИ Й ФОРМИ ЗАЙНЯТОСТІ

Сподіваюсь, ви визначились, ким ви можете працювати після закінчення закладу професійної освіти. А тепер розглянемо поняття, види і форми зайнятості, тобто можливі робочі графіки. Пропоную переглянути для початку короткий відеоролик...

Перегляд відео «Серіал Пошук роботи / Україна / Серія 16. Типи зайнятості» від соціального проекту «Кар'єра покоління» (2 хвилини 52 секунди)

https://www.youtube.com/watch?time_continue=10&v=NEpNSnh6sCg&feature=emb_logo

Обговорення відео «Які існують типи зайнятості, щоб визначитися з робочим графіком?»

Довідка: Розважально-освітній серіал "Пошук роботи", це соціальний, 24-х серійний проект, який в доступній формі дає реально діючі поради з працевлаштування.

У 24-х серіях курсу, детально розбираються питання:

- Як об'єктивно визначити і аргументувати роботодавцю, скільки грошей ви хочете за свою роботу
- Навіщо потрібно коригувати резюме під кожну вакансію і взагалі, як правильно скласти це резюме
- Як працювати з вакансіями, яких немає у відкритому доступі
- Як налаштуватися і не боятися співбесіди
- Чому з різними роботодавцями потрібно працювати по-різному

Загалом, все те, що потрібно знати, підготувати і зробити, щоб продати свою працю вигідно.

Розважально-освітній серіал «Пошук Роботи» - це анімаційні фільми з конкретною покроковою інструкцією з пошуку роботи своєї мрії.

Створено в рамках соціального проекту «Кар'єра покоління» з метою активізації безробітних до пошуку роботи та покращення ситуації зайнятості на національному ринку праці.

Як можлива форма роботи: дати блок матеріалу “Поняття, види і форми зайнятості” після перегляду відео для ознайомлення у невеликих групах (додаток 3). Слухачі/слухачки отримують матеріал, опрацьовують та креативно його зображають на ватмані, потім коротко по черзі презентують. Після презентації відбувається обговорення та узагальнення викладачем/викладачкою (визначення та схема є на слайді)

Зайнятість – це трудова діяльність громадян, пов'язана із задоволенням особистих і суспільних потреб, що не суперечать законодавству, і така, що, зазвичай, приносить їм дохід у грошовій або іншій формі. Через сферу зайнятості економічно активне населення залучається до виробництва матеріальних благ і послуг. Її головні кількісні і якісні параметри відображають особливості структури економіки, її динаміку, стимулювання створення нових робочих місць і розвитку підприємництва. Економічна суть зайнятості

характеризує внесок живої праці в суспільне виробництво. Соціальна сутність зайнятості відображає потребу людини в самовираженні, а також у задоволенні матеріальних і духовних потреб через дохід, який особа отримує за свою працю.

Регламентує питання зайнятості Закон України «Про зайнятість населення».

Види зайнятості Основними видами зайнятості є повна, продуктивна, ефективна, вільно вибрана зайнятість.

Повна зайнятість – така, коли для всіх добровільно охочих працювати достатньо робочих місць, збалансовані попит на робочу силу й пропозиція робочої сили. Показує рівень захищеності населення на ринку праці й визначається відношенням кількості зайнятих у народному господарстві до загальної кількості економічно активного населення.

Продуктивна зайнятість – це така зайнятість, за якої зростання продуктивності праці дає можливість працівникові отримувати дохід більший, ніж мінімально необхідний для відтворення робочої сили, а роботодавцеві – прибуток.

Ефективна зайнятість. Працівник отримує такий дохід, за якого відбувається розширене кількісне і якісне відтворення трудового потенціалу, а роботодавець отримує прибуток і можливість відтворення капіталу на інвестиційно-інноваційному ґрунті (інформаційний продукт, сфера послуг).

Вільно вибрана зайнятість. Громадяни України вільно обирають види діяльності, які не заборонені законодавством, а також професію, місце роботи, відповідно до своїх здібностей. Примушення до праці в будь-якій формі не допускається, за винятком випадків, передбачених законодавством України. Добровільна незайнятість громадян не є підставою для притягнення їх до адміністративної чи кримінальної відповідальності.

Форми зайнятості. Розрізняють такі форми зайнятості: **повну, неповну, часткову, первинну та вторинну зайнятість.**

Повна й неповна (часткова) зайнятість – це трудова діяльність протягом повного робочого тижня, що приносить дохід у нормальних для певного регіону розмірах. Якщо тривалість робочого тижня менше законодавчо встановленого порогу (40-годинний робочий тиждень, 8-годинний робочий день) або неповна оплата, то це неповна зайнятість.

Часткова зайнятість – це добровільна неповна зайнятість.

Неповна зайнятість поділяється на:

- примусову, зумовлену економічними чинниками: кризовий стан економіки, скорочення виробництва, зменшення робочих місць, заробітної плати, циклічний розвиток економіки, реконструкція, модернізація підприємства;
- добровільну, пов'язану з соціальними чинниками: станом здоров'я, вихованням дітей, поєднання роботи з навчанням, навчання з роботою.

Первинна зайнятість – це основна зайнятість по основному місцю роботи. Вторинна зайнятість – додаткова зайнятість понад основну роботу або навчання, пов'язана з низьким життєвим рівнем населення. Якщо крім основної роботи чи навчання ще є додаткова зайнятість, вона називається вторинною зайнятістю.

Гнучкі форми зайнятості з режимами повного й неповного робочого дня:

- зайнятість, пов'язана з нестандартними режимами робочого часу;
- соціальним статусом працівника, самостійні (самозайняті) працівники, члени сім'ї, що допомагають їм;
- робота на нестандартних робочих місцях і нестандартною організацією праці (надомна праця, «працівники за викликами»).

За гнучких форм зайнятості скорочуються втрати робочого часу з об'єктивних причин при максимальному узгодженні цих режимів з потребами виробництва й можливостями працівника. Розрізняють формальну й неформальну зайнятість.

Окрім цих видів зайнятості, існують ще так звані **нетрадиційні**, до яких належать: **сезонна, поденна та тимчасова зайнятість, зайнятість неповний робочий день.**

Сьогодні в Україні ці види зайнятості охоплюють велику частку населення.

- Зайнятість неповний робочий час— це робота неповну робочу зміну у зв'язку з неможливістю забезпечити працівника роботою на повну норму робочого часу, або за бажанням працівника відповідно до його соціальних потреб, а також у зв'язку з модернізацією або реконструкцією виробництва.
- Тимчасова зайнятість — це робота за тимчасовими контрактами. До категорії тимчасових належать працівники, які наймаються за контрактами на певний строк.
- Сезонна зайнятість — це зайнятість, яка пов'язана з сезонною специфікою виробництва. Робота надається на певний період на умовах повного робочого часу й оформляється відповідним контрактом.

В умовах перехідної економіки в Україні досить поширена **нерегламентована форма зайнятості**, яка функціонує і як первинна, і як вторинна зайнятість громадян. **Нерегламентована зайнятість** — це діяльність працездатного населення працездатного віку, яка виключена зі сфери соціально-трудова норм та відносин і не враховується державною статистикою (неофіційна). Розширення нерегламентованої зайнятості супроводжується подальшим знецінюванням робочої сили, зниженням мотивації до праці. Доходи від такої діяльності не оподатковуються, тому держава зазнає певних збитків. Водночас через вищі заробітки та зовнішню привабливість нерегламентованої діяльності у людей формується ставлення до неї як до престижної.

Навчання у закладах вищої освіти – теж одна з форм зайнятості!

СТАНДАРТ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВИТИ, РОЗРЯД ТА ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Ви навчаєтесь професії згідно стандарту. Що ж таке стандарт професійної освіти?

Державний стандарт професійно-технічної освіти встановлює державні вимоги до змісту професійно-технічної освіти, рівня професійної кваліфікації випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, основних обов'язкових засобів навчання та освітнього рівня вступників до зазначених закладів.

Державний стандарт професійно-технічної освіти (ДСПТО) містить:

- освітньо-кваліфікаційну характеристику випускника закладу професійної (професійно-технічної) освіти;
- типовий навчальний план підготовки кваліфікованих робітників;
- типові навчальні програми з навчальних предметів, виробничого навчання і виробничої практики, передбачених типовим навчальним планом;
- систему контролю знань, умінь і навичок здобувачів освіти та критерії кваліфікаційної атестації випускників;
- перелік основних обов'язкових засобів навчання.

Міністерство освіти і науки України продовжує оновлювати ПТО, впроваджуючи державні стандарти з конкретних робітничих професій на модульно-компетентнісній основі.

Модульно-компетентнісний підхід – це комплексний підхід побудови змісту навчання з конкретної професії, зорієнтований на набуття необхідних знань, умінь і навичок для праці.

Навчальний модуль – це логічно завершена складова ДСПТО, яка базується на окремій одиниці професійного стандарту, містить навчальний матеріал, необхідний для досягнення професійних і ключових компетентностей та належить до певного рівня кваліфікації.

Засвоєння навчального модуля може підтверджуватися відповідним документом (сертифікат, посвідчення, свідоцтво).

Затверджені державні стандарти запроваджуються у закладах професійної (професійно-технічної) освіти незалежно від форм власності та підпорядкування, на підприємствах, в установах, організаціях, що здійснюють або забезпечують підготовку кваліфікованих робітників.

ЧИМ ВІДРІЗНЯЮТЬСЯ ОСВІТНІ СТАНДАРТИ НА КОМПЕТЕНТНІСНІЙ ОСНОВІ?

- відсутні типові навчальні плани і типові навчальні програми з навчальних предметів, виробничого навчання;

- перелік навчальних предметів визначається навчальними закладами спільно з роботодавцями;
- робочі навчальні програми розробляються навчальним закладом спільно з підприємствами-замовниками робітничих кадрів та погоджуються з регіональними органами освіти;
- навчальний матеріал поділено на модулі.

Освітньо-кваліфікаційна характеристика випускника ЗП(ПТ)О є документом, що узагальнює вимоги до професійних знань, умінь, навичок та інших складових компетентності випускника, відображає цілі професійної підготовки учня, слухача.

Ця характеристика є основою для науково обґрунтованого визначення змісту освіти, необхідного для якісної професійної підготовки кваліфікованого робітника в межах обраної професії та встановленого рівня кваліфікації та визначає:

- сферу професійного використання випускника;
- планований рівень його кваліфікації;
- узагальнені вимоги до професійних знань, умінь і навичок у межах інтегрованої (згрупованої) професії та окремих її спеціальностей (спеціалізацій), якими повинен володіти випускник для творчого та якісного виконання робіт у визначеній сфері професійної діяльності;
- перелік професійних умінь і навичок, якими повинен володіти випускник для творчого і якісного виконання робіт у визначеній сфері професійної діяльності.

Досвід роботи є головною ознакою фаховості працівника та основним чинником кар'єрного зростання. Здебільшого кожен здобувач освіти, закінчуючи навчальний заклад, прагне якомога швидше знайти роботу за своїм профілем, щоб набути досвіду. Це пов'язане з тим, що потенційний роботодавець віддає перевагу кандидатам із досвідом, які вже оволоділи на практиці потрібними вміннями й навичками. **Ви маєте змогу опанувати практичні вміння на виробничому навчанні та виробничій практиці!** Застосування поняття «розряду» передбачає визначення складності робіт, освітньо-кваліфікаційного рівня працівників, їх умінь, знань, відповідальності та інших компетенцій. Чим вищий розряд, тим більше компетентний кваліфікований робітник/робітниця.

Проаналізувати майбутні опановані вміння та навички згідно конкретної професії та кваліфікаційного розряду (на основі кваліфікаційної характеристики).

Пам'ятайте: попит на ринку праці, ваша кваліфікація, стаж та досвід – чинники, які впливають на розмір заробітної плати.

Детальний алгоритм формування заробітної плати ми розглянемо на наступному занятті.

III. Практична частина (20 хвилин)

Вправи для розвитку критичного мислення.

Зауважимо, що практична частина може інтегруватися у виклад матеріалу.

Вправа 1. Командна робота. Бесіда «Ким я можу працювати в майбутньому згідно отриманої професії? Перспективи працевлаштування та кар'єрного росту». Проаналізувати свій ланцюжок «професія – спеціальність – кваліфікація – посада». Висновки

Вправа 2. Круглий стіл «Стандарт професійної освіти vs вимоги роботодавця»

Обговорити із здобувачами/здобувачками освіти, чи відповідають стандарти освіти вимогам роботодавців. Якщо існує дисбаланс, то як його подолати?

На заняття для круглого столу можна запросити представника роботодавців.

IV. Підведення підсумків. Домашнє завдання (5 хвилин)

Рефлексія. Запитання до аудиторії:

Що основного для себе ви дізнались на занятті?

Які форми зайнятості ви для себе обрали б у якості бажаних?

Домашнє завдання: Повторити опрацьований матеріал. Доповнити свій ланцюжок «професія – спеціальність – кваліфікація – посада».

Додаткові матеріали:

- Презентація до заняття
- Кваліфікаційна характеристика з професії
- Інформаційна довідка «ПОНЯТТЯ, ВИДИ Й ФОРМИ ЗАЙНЯТОСТІ»

Використані джерела інформації:

http://proforientator.info/?page_id=5989 «Поняття про професію, спеціальність, посаду»
<https://studfile.net/preview/7412960/page:5/> «Визначте вимоги до професійно-кваліфікаційного рівня працівників. Розкрийте поняття професія, спеціальність, кваліфікація, посада»
<https://library.if.ua/book/8/827.html> «2.2. Поняття, форми та види зайнятості»
<http://www.ukr.vipreshebnik.ru/econom-praci/4305-ponyattya-vidi-j-formi-zajnyatosti.html> «Поняття, види й форми зайнятості»
<https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/derzhavni-standarti-navchalni-plani-ta-programi> «ОСВІТНІ СТАНДАРТИ, НАВЧАЛЬНІ ПЛАНИ ТА ПРОГРАМИ»
<https://ips.ligazakon.net/document/DG100868> «Категорія, клас, розряд: у чому відмінність?»

Додаток 2 до Заняття 2.1

**ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИПУСКНИКА ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ
(ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ З ПРОФЕСІЇ**

Додаток підбирає педагогічний працівник/ниця для конкретної професії з стандарту професійної освіти.

ПОНЯТТЯ, ВИДИ Й ФОРМИ ЗАЙНЯТОСТІ

Опрацюйте поданий теоретичний матеріал та креативно зобразіть його на ватмані на ваш розсуд, наприклад, у вигляді схеми, таблиці тощо. Потім проведіть міні-презентацію.

Зайнятість – це трудова діяльність громадян, пов'язана із задоволенням особистих і суспільних потреб, що не суперечать законодавству, і така, що, зазвичай, приносить їм дохід у грошовій або іншій формі. Через сферу зайнятості економічно активне населення залучається до виробництва матеріальних благ і послуг. Її головні кількісні і якісні параметри відображають особливості структури економіки, її динаміку, стимулювання створення нових робочих місць і розвитку підприємництва. Економічна суть зайнятості характеризує внесок живої праці в суспільне виробництво. Соціальна сутність зайнятості відображає потребу людини в самовираженні, а також у задоволенні матеріальних і духовних потреб через дохід, який особа отримує за свою працю.

Регламентує питання зайнятості Закон України «Про зайнятість населення».

Види зайнятості Основними видами зайнятості є повна, продуктивна, ефективна, вільно вибрана зайнятість.

Повна зайнятість – така, коли для всіх добровільно охочих працювати достатньо робочих місць, збалансовані попит на робочу силу й пропозиція робочої сили. Показує рівень захищеності населення на ринку праці й визначається відношенням кількості зайнятих у народному господарстві до загальної кількості економічно активного населення.

Продуктивна зайнятість – це така зайнятість, за якої зростання продуктивності праці дає можливість працівникові отримувати дохід більший, ніж мінімально необхідний для відтворення робочої сили, а роботодавцеві – прибуток.

Ефективна зайнятість. Працівник отримує такий дохід, за якого відбувається розширене кількісне і якісне відтворення трудового потенціалу, а роботодавець отримує прибуток і можливість відтворення капіталу на інвестиційно-інноваційному ґрунті (інформаційний продукт, сфера послуг).

Вільно вибрана зайнятість. Громадяни України вільно обирають види діяльності, які не заборонені законодавством, а також професію, місце роботи, відповідно до своїх здібностей. Примушення до праці в будь-якій формі не допускається, за винятком випадків, передбачених законодавством України. Добровільна незайнятість громадян не є підставою для притягнення їх до адміністративної чи кримінальної відповідальності.

Форми зайнятості. Розрізняють такі форми зайнятості: **повну, неповну, часткову, первинну та вторинну зайнятість.**

Повна й неповна (часткова) зайнятість – це трудова діяльність протягом повного робочого тижня, що приносить дохід у нормальних для певного регіону розмірах. Якщо тривалість робочого тижня менше законодавчо встановленого порогу (40-годинний робочий тиждень, 8-годинний робочий день) або неповна оплата, то це неповна зайнятість.

Часткова зайнятість — це добровільна неповна зайнятість.

Неповна зайнятість поділяється на:

- примусову, зумовлену економічними чинниками: кризовий стан економіки, скорочення виробництва, зменшення робочих місць, заробітної плати, циклічний розвиток економіки, реконструкція, модернізація підприємства;
- добровільну, пов'язану з соціальними чинниками: станом здоров'я, вихованням дітей, поєднання роботи з навчанням, навчання з роботою.

Первинна зайнятість – це основна зайнятість по основному місцю роботи. Вторинна зайнятість – додаткова зайнятість понад основну роботу або навчання, пов'язана з низьким життєвим рівнем населення. Якщо крім основної роботи чи навчання ще є додаткова зайнятість, вона

називається вторинною зайнятістю.

Гнучкі форми зайнятості з режимами повного й неповного робочого дня:

- зайнятість, пов'язана з нестандартними режимами робочого часу;
- соціальним статусом працівника, самостійні (самозайняті) працівники, члени сім'ї, що допомагають їм;
- робота на нестандартних робочих місцях і нестандартною організацією праці (надомна праця, «працівники за викликами»).

За гнучких форм зайнятості скорочуються втрати робочого часу з об'єктивних причин при максимальному узгодженні цих режимів з потребами виробництва й можливостями працівника. Розрізняють формальну й неформальну зайнятість.

Окрім цих видів зайнятості, існують ще так звані **нетрадиційні**, до яких належать: **сезонна, поденна та тимчасова зайнятість, зайнятість неповний робочий день**.

Сьогодні в Україні ці види зайнятості охоплюють велику частку населення.

- Зайнятість неповний робочий час — це робота неповну робочу зміну у зв'язку з неможливістю забезпечити працівника роботою на повну норму робочого часу, або за бажанням працівника відповідно до його соціальних потреб, а також у зв'язку з модернізацією або реконструкцією виробництва.
- Тимчасова зайнятість — це робота за тимчасовими контрактами. До категорії тимчасових належать працівники, які наймаються за контрактами на певний строк.
- Сезонна зайнятість — це зайнятість, яка пов'язана з сезонною специфікою виробництва. Робота надається на певний період на умовах повного робочого часу й оформляється відповідним контрактом.

В умовах перехідної економіки в Україні досить поширена **нерегламентована форма зайнятості**, яка функціонує і як первинна, і як вторинна зайнятість громадян. **Нерегламентована зайнятість** — це діяльність працездатного населення працездатного віку, яка виключена зі сфери соціально-трудова норм та відносин і не враховується державною статистикою (неофіційна). Розширення нерегламентованої зайнятості супроводжується подальшим знецінюванням робочої сили, зниженням мотивації до праці. Доходи від такої діяльності не оподатковуються, тому держава зазнає певних збитків. Водночас через вищі заробітки та зовнішню привабливість нерегламентованої діяльності у людей формується ставлення до неї як до престижної.

Навчання у закладах вищої освіти – теж одна з форм зайнятості!